

Leren en werken gaat binnenkort op in duaal leren

‘De jongeren die bij ons terechtkomen, dreigen in elk ander systeem uit de boot te vallen’

FILIP VANDENBERGHE EN BIRTHE VAN DER VEKEN

Interview met Simon Smagghe en Dirk Paelinck

De Vlaamse Regering wil leren en werken¹, waarvan het Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs deel uitmaakt (DBSO), laten opgaan in duaal leren. Nochtans is het deeltijds onderwijs volgens Dirk Paelinck en Simon Smagghe wel van grote waarde voor het Vlaamse onderwijs. Vooral voor de leerlingen met vaak specifieke zorgnoden zou het een slag in het gezicht zijn, mocht de overheid leren en werken volledig onderbrengen in duale trajecten. ‘De minister is altijd welkom om te komen kijken hoe het er echt aan toegaat in het DBSO.’

1 Naast het DBSO behoort ook de leertijd tot het stelsel leren en werken. De leertijd wordt op dit moment voorzien door Syntra.

Simon: Het grootste deel van de leerlingen die bij ons alsnog een kwalificatie behalen, was al lang uitgestroomd, mocht het DBSO niet bestaan.

Dirk en Simon geven allebei PAV (Project Algemene Vakken) in een Centrum voor Deeltijds Onderwijs (CDO). Dirk is aan de slag in het Centrum voor Leren en Werken in Antwerpen. Hij werkt al in het deeltijds onderwijs sinds 1987, toen het systeem nog in zijn kinderschoenen stond. De toenmalige Onderwijsminister verhoogde op dat moment de leerplicht tot 18 jaar, waardoor er een oplossing moest komen voor jongeren die normaal sneller zouden gaan werken. Leren en werken was geboren. Simon startte in 2008 in CDO De Rotonde in Gent. Ook dat was een cruciaal jaar voor de opleidingsvorm, want het was pas vanaf dan dat deze leerlingen ook getuigschriften en diploma's konden behalen.

En nu staat leren en werken dus opnieuw op een belangrijk kruispunt in zijn bestaan. De huidige regering wil het systeem volledig laten opgaan in duaal leren, waarbij leerlingen hun diploma secundair onderwijs verwerven door een combinatie van naar school gaan en werken. Toch vinden Simon en Dirk allebei dat leren en werken een plaats in het onderwijslandschap heeft naast duaal leren.

Simon: 'Ik ben fan van duaal leren. Voor jongeren met een hoger technisch profiel, die eventueel verder willen studeren of die meteen met hun handen aan de slag willen, is dat een goede oplossing en ik denk dat het ook een meerwaarde kan zijn voor de industrie. Maar voor de overgrote meerderheid van de leerlingen in het DBSO zal dat systeem niet werken. De jongeren die bij ons terechtkomen, dragen doorgaans een rugzak met zich mee en hebben minder kansen in het leven. Ze dreigen in elk ander opleidingssysteem uit de boot te vallen. Deeltijds onderwijs speelt een sleutelrol in het onderwijsveld, net omdat het een vangnet biedt voor die jongeren die nergens anders een plaats krijgen.'

Liefde en geduld

Dirk: 'Het maatwerk dat we in deeltijds onderwijs kunnen garanderen, is wat deze onderwijsvorm zo uniek én belangrijk maakt. In duaal leren kan je niet zo sterk op maat van een leerling werken. Daar gaan ze ervan uit dat een leerling arbeidsrijp is. Dat hij of zij elke dag naar school en het werk gaat, op tijd komt en beleefd

is en dat hij doet wat van hem gevraagd wordt. De leerlingen in deeltijds onderwijs scoren op minstens een van die punten minder, maar dat neemt niet weg dat zij waardevolle werknemers kunnen worden. Die jongeren hebben andere zorgen aan hun hoofd, waarmee ze eerst aan de slag moeten kunnen gaan. Een van de kerntaken van deeltijds onderwijs is om hen daarmee op weg te helpen. Dat kunnen we doen, doordat wij onze leerlingen door en door kennen. Klassen in deeltijds onderwijs tellen normaal niet meer dan twaalf leerlingen.'

'Bovendien komen leerlingen bij ons op school maar met drie of vier mensen in contact: de leraar PAV, de beroepsopleider en de traject- en/of leerlingenbegeleider, afhankelijk van hoe de school werkt. Ze hebben niet elk lesuur een andere leraar die volledige inzet verwacht. Ik geef een volledige dag les aan dezelfde groep leerlingen. Als ik zie dat het op een bepaald moment even wat moeilijker gaat, neem ik gas terug en geef ik die leerling wat ademruimte. De jongeren die bij ons terechtkomen, hebben heel uiteenlopende achtergronden. Maar wat hen quasi allemaal verbindt, is tegenslag. Meestal is dat op schools vlak, maar even goed kan het om privéproblemen gaan.'

Simon: 'Dat kan gaan van leerlingen met zware psychische problemen en anderstalige nieuwkomers die hier als analfabeet aankwamen, over slachtoffers van familiaal geweld of criminele feiten, tot jongeren die zelf misdrijven gepleegd hebben. Veel van onze jongeren zitten op het moment dat ze bij ons binnenkomen in een heel moeilijke situatie. Dankzij de warmte en de goede omkadering schoppen velen van hen het uiteindelijk toch

ver. Zo had ik ooit een leerlinge met zware psychische problemen. Zij durfde zelfs de bus niet nemen naar school. Ondertussen heeft zij een hoge functie in een winkel én een bijberoep. Als zij niet die zorg op maat had gekregen en geen beroep had kunnen doen op het geduld en de liefde van leraren en leerlingenbegeleiders die haar kennen en begrijpen, dan was zij daar nooit geraakt. En zo heb ik tientallen verhalen.'

'We hebben af en toe ook leerlingen die niet zo'n zware rugzak meedragen. Het gaat dan om leerlingen die leren en werken als de beste manier zien om hun doel te bereiken. Ze willen dan bijvoorbeeld als fietsenmaker aan de slag en het DBSO is voor hen de snelste weg om daar te geraken en ooit een eigen zaak te hebben. Afhankelijk van de leerling zouden sommigen van die groep wel in een duaal traject terecht kunnen. Maar dat zijn de uitzonderingen. De meeste leerlingen die bij ons belanden, hebben de omkadering uit het deeltijds onderwijs echt nodig.'

Dirk: 'Deeltijds onderwijs is de alternatieve weg naar succes. Dat meen ik echt. De jongeren die bij ons zitten, volgen een andere route dan gewoonlijk, maar ze geraken er wel. Succes betekent bovendien niet altijd een diploma behalen en werk vinden. Dat kan ook ergens tussenin liggen. Zo zijn er leerlingen die hun getuigschrift voor de tweede graad behalen en aan het werk mogen blijven bij de baas bij wie ze tijdens de opleiding aan de slag waren. Het belangrijkste is bovendien dat ze in hun latere leven gelukkig zijn. Oud-leerlingen die langskomen met hun vriendin of met een kindje, dat zijn ook overwinningen.'

Succeservaringen en dromen

Uit cijfers blijkt dat in het schooljaar 2016-2017 57,9% van de leerlingen uit het DBSO ongekwalificeerd uitstroomden². Desondanks vinden Simon en Dirk die cijfers allesbehalve negatief, want ze tonen aan dat meer dan 40% wél een kwalificatie behaalt.

² Bron: Departement Onderwijs en Vorming. (maart 2019). *Vroegtijdig schoolverlaten in het Vlaams secundair onderwijs – Cijfer rapport voor de schooljaren 2011-2012 tot en met 2016-2017*. Geraadpleegd via: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/vroegtijdig-schoolverlaten-in-het-vlaams-secundair-onderwijs>

Simon: 'Als je zulke cijfers bekijkt, mag je niet vergeten dat het vaak gaat om leerlingen bij wie elk ander onderwijsstelsel al gefaald heeft. Wij zijn er net voor die jongeren die geen schoolcultuur hebben en grote problemen of persoonlijke tegenslagen kennen. Het grootste deel van de leerlingen die bij ons alsnog een kwalificatie behalen, was al lang uitgestroomd, mocht het DBSO niet bestaan. Bovendien vindt een deel van de leerlingen die bij ons zonder kwalificatie vertrekken uiteindelijk de weg naar bijvoorbeeld het tweede-kansonderwijs. Als ik hen later nog tegenkom, geven zij ook bijna altijd aan dat de schoolervaring bij ons heel positief was.'

'Van de meeste van mijn oud-leerlingen vind ik dat ze echt goed bezig zijn, ook als ze ongekwalificeerd uitstroomden. Ze zijn een nieuwe opleiding gestart of hebben een job gevonden die hen doet stralen en waarvan ik overtuigd ben dat het hen carrièremogelijkheden biedt. Er zijn er ook meer en meer die verder studeren. Recent kwam bijvoorbeeld een oud-leerling langs die ondertussen een diploma informatica op zak heeft. In onze school zitten ook jongeren met duidelijke dromen die daar na hun tijd bij ons heel hard voor werken. Zo gaf ik ooit les aan een jongen uit Bangladesh die alleen naar België gekomen is. Hij werkte al bij twee sterrenrestaurants, maar is daar ondertussen gestopt. Hij werkt nu als gerant in een Carrefour Express. Daar verdient hij namelijk meer, zodat hij kan sparen om zijn grote droom te realiseren: een eigen restaurant. Veel

mensen die ooit in het DBSO zaten, zijn planttrekkers. Ze hebben zelf hun weg gezocht in het leven en dat blijf je zien nadat ze bij ons de deur dichtgetrokken hebben.'

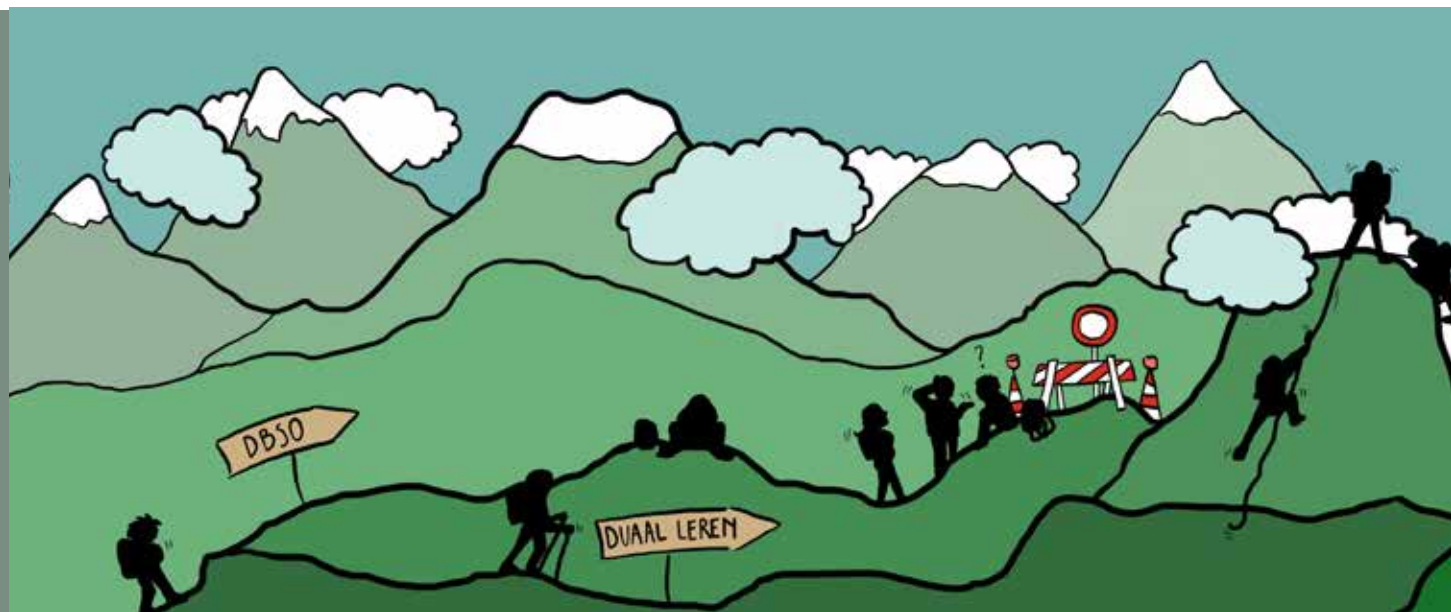
Dirk: 'Je kan je ook afvragen wat gekwalificeerd is. Iemand die bijvoorbeeld zijn tweede graad behaalt en aan de slag kan, zou daar zonder DBSO vaak niet geraakt zijn. In deeltijds onderwijs werken we modulair. Leerlingen kunnen doorgroeien binnen een beroepsopleiding. Op die manier kunnen ze op een veel kortere tijd een certificaat behalen dan in het voltijds onderwijs. Neem nu de richting verkoop. Een leerling die zijn best doet en al wat kan werken, kan na één jaar al een certificaat als aanvuller behalen. Dat is niet moeilijk, maar daardoor hebben ze wel al een eerste succeservaring. Wat hen motiveert om daarna een volgend, bijhorend doel te bereiken. Als je al aanvuller bent, kan je daarna misschien het certificaat voor kassier behalen en daarna dat van verkoper. Die drie volwaardige certificaten samen, vormen dan het diploma van winkelbediende. Door dat modulaire systeem liggen doelen binnen handbereik en kennen onze leerlingen regelmatig succeservaringen. Als we opgaan in de huidige vorm van duaal leren, valt heel dat systeem weg. Dan liggen doelen verder verwijderd van de jongeren en verdwijnen die succeservaringen. Sommige opleidingen die bij ons al in de tweede of derde graad gehaald kunnen worden, kan je binnen duaal leren pas vanaf het zevende jaar volgen. Dat zou voor onze leerlingen niet werken.'

Hoge latten en maatschappelijke kosten

Ook in het schooljaar 2016-2017 kreeg het deeltijds onderwijs een grote hervorming voor de kiezen. De bestaande trajecten werden vervangen door een beperkter aanbod van nieuwe trajecten. De begeleiding van de leerlingen met de moeilijkste problematieken, maakt sindsdien niet langer deel uit van het domein Onderwijs, maar kwam in handen van Welzijn.

Simon: 'Vroeger konden leerlingen die eerst nog aan zichzelf moesten werken vooraleer ze aan de slag konden bij ons terecht in een Persoonlijk Ontwikkelingstraject (POT). Dat traject is vervangen door de Naadloos Aansluitende Flexibele Trajecten (NAFT). Doordat zij bij Welzijn horen en niet meer bij Onderwijs krijg je problemen. Zo delen de begeleiders uit de NAFT niet alle informatie meer met de school. Het team dat die leerlingen begeleidt, is daardoor niet langer multidisciplinair. De vroegere POT's waren bovendien een voltijds engagement, zodat leerlingen de nodige attitudes verwierven om uiteindelijk door te stromen naar de arbeidsmarkt. Een NAFT telt vaak slechts een paar uur begeleiding per week. Zo bereid je die jongeren niet langer voor op werk.'

Dirk: 'We zien ook leerlingen in de huidige aanloopfasen die maanden moeten wachten vooraleer ze werk krijgen. Als school gaan wij dan soms op zoek naar een job voor die jongeren, terwijl daar andere instanties voor verantwoordelijk zijn. Zij

Dirk: Deeltijds onderwijs is de alternatieve weg naar succes.

krijgen daarvoor geld van de overheid, maar vervullen hun taak niet.'

'Het beleid legt de lat almaar hoger en iedereen moet erover geraken. Maar onze leerlingen kunnen dat niet op eigen kracht en de middelen om hen te helpen, zijn er niet. De overheid heeft niet geluisterd naar de mensen uit het DBSO en niemand is komen kijken naar wat wij precies doen. Ze zijn wel over de landsgrenzen heen inspiratie gaan halen, in Duitsland en Zwitserland. Maar ook daar is dat systeem voorzien voor jongeren die arbeidsrijp zijn. Niet elke jongere past daarbinnen. Voor sommigen moet je de lat ergens anders leggen.'

Simon: 'Mijn grote bezorgdheid bij de inkanteling is dat we uiteindelijk toch terug zullen moeten naar een systeem zoals het huidige leren en werken of dat we een groep mensen verliezen. Al die jongeren die bij ons komen en nog niet arbeidsrijp zijn, zullen in duaal leren door de mazen van het net glijpen. En waar moeten ze dan naartoe? Moeten zij dan allemaal aankloppen bij de bijzondere jeugdzorg of het OCMW? Dan wordt die groep een maatschappelijke kost. Dankzij leren en werken leggen ze de lat voor zichzelf hoger en geraken ze daar ook over. Bovendien draait onderwijs om meer dan werknemers produceren. Natuurlijk moeten we mensen afleveren die economisch een rol kunnen spelen, maar we mogen geen robots creëren. De jongeren die uitstromen moeten in de eerste plaats kunnen

samenleven in een wereld met andere mensen.'

Leraren en mentoren

De impact die de overstap naar duaal leren op leerlingen uit het DBSO zal hebben, valt niet te onderschatten. Ook de gevolgen voor het personeel mogen niet uit het oog verloren worden. En dan zijn er nog de bedrijven en mentoren die straks binnen duaal leren met de doelgroep uit leren en werken aan de slag moeten.

Dirk: 'Als in duaal leren bepaalde beroepsopleidingen enkel nog in de hogere jaren worden gegeven en de tweede graad wegvalt, valt de opdracht van een heleboel beroepsleraren weg. De Vlaamse overheid zou in de toekomst ook beslissen over programmering, waardoor niet elke school een bepaalde opleiding zal kunnen inrichten. Tot nu was het voor CDO's vrij eenvoudig om een nieuwe richting in het schoolaanbod op te nemen. Dat was ook een sterkte van het DBSO, want afhankelijk van de jobs die nodig waren in de omgeving en op de arbeidsmarkt konden we ons aanbod aanpassen. Dat zal nu niet meer kunnen. Dat is opnieuw een klap voor beroepsopleiders, maar als daardoor de leerlingenaantallen dalen, zal dat ook gevolgen hebben voor het andere personeel. Tot slot waardeert de overheid de expertise van onze traject- en leerlingenbegeleiders onvoldoende.

Zij zijn erkend als VDAB-bemiddelaars en hebben veel kennis over de arbeidsmarkt en hoe daar met onze leerlingen te werken, maar krijgen niet de kans om die knowhow te delen met beleidsmakers.'

Simon: 'Mentoren in bedrijven die nu al werken met jongeren uit duaal leren krijgen een opleiding van twee dagen. Dat is veel te kort om met onze doelgroep aan de slag te gaan. Om die mentoren voldoende expertise bij te brengen, zijn dus zeker meer dan twee dagen nodig. Ze zouden ook regelmatig moeten kunnen bijleren tijdens terugkomdagen. Als bedrijf zou je in een ideale wereld iemand voltijds ter beschikking moeten hebben die klaarstaat voor de jongere en hem kan ondersteunen wanneer dat nodig is. We weten namelijk nooit wanneer onze leerlingen dicht zullen klappen of ontsporen. Bedrijven hebben als doel kwaliteit leveren en winst maken. Als je verwacht dat ze de taken die deeltijds onderwijs nu op zich neemt, overnemen, kan je niet anders dan hen daarvoor vergoeden.'

Dirk: 'Bedrijven zullen ook liever werken met de leerlingen uit het voltijds onderwijs dan met de onze. Je creëert een soort concurrentie in de ondernemingen die zich inzetten voor duaal leren. Kort samengevat vind ik het heel erg dat een systeem als deeltijds onderwijs, dat gegroeid is en zijn waarde bewezen heeft, in vraag gesteld wordt. Volgens mij moet je leren en werken behouden naast duaal leren. De minister is altijd welkom om te komen kijken hoe het er echt aan toegaat in het DBSO.'

